

Маріанна Мовна

ORCID: 0000-0003-2473-6998

(Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka, Ukraina)

Трускавець на сторінках туристичних путівників та путівників курортами (1875–1914)

Truskawiec na łamach przewodników turystycznych oraz uzdrowiskowych (1875–1914)

W artykule przeanalizowano portret miasta Truskawiec jako znanego kurortu balneologicznego oglądanego przez pryzmat przewodników turystycznych i przewodników po ośrodkach uzdrowiskowych końca XIX – początku XX w. Autorami przewodników byli przeważnie doświadczeni lekarze-balneolodzy, rozwijający swoje praktyki w ciągu długiego okresu w Truskawcu. Z tej racji dysponowali oni obszerną i dokładną wiedzą dotyczącą leczniczej infrastruktury miasta. W tekście uwzględniono i zajęto się charakterystyką najważniejszych edycji przewodników. Zamieszczone w nich treści zawierały istotne informacje pozwalające na analizę wybranych aspektów mobilności społeczeństwa galicyjskiego końca XIX – początku XX w. Obok zagadnień związanych z przemieszczaniem się ludności rzucają one poniekąd światło na rozwój turystyki na terenach kraju.

Słowa kluczowe: Truskawiec, przewodniki turystyczne, przewodniki uzdrowiskowe, woda mineralna, balneologia

Найдавніша письмова згадка про село Трускавець Дрогобицького повіту Галичини нотується в інвентарі коронного архіву Яна Замойського 1427 р.¹, а вже в XIX ст. це була відома літниця та курортна місцевість. Датою офіційного заснування бальнеологічного курорту в Трускавці вважається 1827 р., хоча лікувальні властивості лікувальних вод були відомі набагато раніше².

¹ H. Koval, *Truskavets. Pohliad kriz viky*, NVF „Karty i Atlasy”, Lviv 2014, s. 8; I. Seniv, *Truskavets na davnii poshtovii lystivtsi*, Drohobych 2012, s. 32.

² V. Klapchuk, *Stanovlennia kurortu „Truskavets” (do 1939 r.)*, „Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk” [Drohobych] 2017, Spetsvypusk, s. 110.

Трускавець як відомий бальнеологічний курорт незмінно фігурує у путівниках, починаючи із 70-х рр. XIX ст. – як у туристичних виданнях Австро-Угорщиною, провінцією Галичина та її окремими містами, так і спеціалізованих – курортними місцевостями та оздоровницями. Встановити їх великою мірою допомогла довідкова бібліографічна література³.

Завдяки цим виданням можна простежити, як змінювався Трускавець упродовж сорока років, прослідкувати динаміку чисельності відпочивальників, збільшення кількості пансіонатів, розвиток інфраструктури курортного міста, кількість відвідувачів. На жаль, немає жодного туристичного путівника зазначеного періоду українською мовою, який би відображав українську візію курорту Трускавець та його найближчих околиць. Натомість є численні публікації в українській періодиці (“Діло”, “Нова зоря”, “Новий час” та ін.), яка друкувала матеріали про перебіг курортного сезону в Трускавці. Загалом путівники щедро ілюстровані різноманітними видами міста, що дає досліднику чудову нагоду простежити за візуальними змінами архітектурного ландшафту, метаморфозами, що їх зазнало архітектурне середовище Трускавця (які архітектурні пам’ятки збереглися до наших днів, а які змінили люди і час), тобто візуалізувати історію цього курортного міста.

Оскільки важливим транспортним вузлом, з якого можна було найзручніше дістатися галицьких курортів, на думку дослідника польського путівникового дискурсу Даріуша Опалінського, вважався Краків, де перетиналися залізничні шляхи з трьох держав, що володіли польськими землями (Німеччини, Австро-Угорщини, Росії)⁴, тому відомості про Трускавець передусім потрапляли у путівники Краковом. Таких путівників нам відомо три.

Хронологічно першим є “Путівник по Краковом і його околицями з додаванням усіляких відомостей і пояснень, необхідних мандрівникам” 1875 р. Владислава Лушчекевича⁵. Сучасні дослідники вважають цей вадемекум одним із найкращих путівників містом XIX ст.⁶ Трускавець фігурує

³ A. Teodorowicz, *Przyroda i literatura Truskawca: [bibliografia]*, Drohobych 1914, 48 ss.; *Inshomovni dzhherela do istorii mist i sil Ukrainy: pokazhchyk literatury*, ukhav O.D. Kizlyk, Lviv 1995, 290 ss.; *Truskavets: kraieznavchyi bibliohrafichnyi pokazhchyk*, uporiad. I.B. Matiash, L.P. Odynoka, R.V. Romanovskyi, I.M. Skybak, Kyiv 2003, 338 ss.

⁴ D. Opaliński, *Przewodniki turystyczne na ziemiach polskich w okresie zaborów: studium historyczno-źródłoznawcze*, Wyd. 2, Ruthenus, Krosno 2013, s. 224.

⁵ W. Łuszczkiewicz, *Przewodnik po Krakowie i jego okolicach z dodaniem wszelkich wiadomości i objaśnień potrzebnych dla podróżnych*, Nakł. księgarń i wydawnictwa „Czytelnia Ludowej” A. Nowoleckiego. Z drukarni Leona Paszkowskiego, Kraków 1875, s. 170.

⁶ J. Duda, *Z przewodnikiem po Krakowie*, „Alma Mater” [Kraków] 2006/2007, grudzień–styczeń (nr 87/88), s. 31; D. Opaliński, *Przewodniki turystyczne na ziemiach polskich...*, s. 22.

у розділі “Курорти Галичини” поряд з Делятином, Івоничем, Конопківкою, Криницею, Рабкою, Любінем Великим, Немировом, Сасовом, Шклом, Закопане. Загалом тут йдеться його географічне розташування, доїзд залізницею, загальну характеристику лікувального закладу з найвідомішими джерелами (“Марія” та “Софія”). До речі, про Трускавець з його лікувальними водами згадує Станіслав Гродзиський у своїй мандрівці Галичиною⁷.

Наступним путівником Краковом з лапідарними відомостями про Трускавець є “Найновіший путівник Краковом та околицями Артура Наперковського з додаванням всіляких відомостей та пояснень, необхідних для подорожуючих, а також перелік найзначніших бальнеологічних курортів Галичини” 1883 р.⁸. Трускавець тут представлено у розділі “Курортні заклади Галичини та Великого князівства Краківського” як курорт з сірчано-алкалічними джерелами, до якого у той час добиралися потягом до Стрия, а з нього кіньми.

В 1898 р. у Львові вийшов друком “Путівник курортами краю та закордону”⁹ без зазначення авторства. Трускавець у ньому відведена мінімальна інформація як курорту в Галичині зі здоровим гірським кліматом. Зазначався перелік хвороб, які лікуються на курорті: ревматизм, подагра, ожиріння, ниркові камені, астма, ішіас, жіночі хвороби.

Книга “Путівник по Краковом та околицями з інформацією для виїжджаючих на курорти краю” Станіслава Мілковського 1899 р.¹⁰, окрім інформації про головний об’єкт свого розгляду, також у спеціальному розділі детально описує курорти та оздоровниці Галичини. Серед них значну роль відіграв курорт Трускавець. Автор путівника коротко характеризує його клімат та географічне розташування, детальніше зупиняючись на внутрішньому облаштуванні курорту. Він згадує про т. зв. “Нові купальні” з 60-ма кабінками для прийому лікувальних ванн, а також описує курортні помешкання, які здебільшого облаштовані верандами. Неподалік “Нових купалень” був розташований “Гостинний двірець”, історично давніша споруда курорту, яка, на думку автора, перебуває в доброму стані. Він містив ресторан і цукерню, зали для забав і казино, а також тут виступав оркестр під керівництвом знаного композитора Квеха. С. Мілковський наводить

⁷ S. Grodziski, *Wzdłuż Wisły, Dniestru i Zbrucza. Wędrówki po Galicji dyliżansem, koleją, samochodem*, Kraków 2016, s. 200.

⁸ *Najnowszy przewodnik po Krakowie i okolicach A. Napierkowskiego z dodaniem wszelkich wiadomości i objaśnień niezbędnych dla podróżnych, oraz spisu znaczniejszych zakładów kąpielowych w Galicji*, Nakł. A. Napierkowskiego, Kraków [1883], s. 114.

⁹ *Przewodnik do kąpiel w kraju i zagranicą*, Lwów 1898, s. 98–99.

¹⁰ *Przewodnik po Krakowie i okolicy z informacją dla wyjeżdżających do miejsc kąpielowych krajowych*, oprac. Stanisław Miłkowski, Nakł. i drukiem W. Poturalskiego w Podgórzu, Kraków 1899, s. 96–102.

покази та протипокази до лікування на курорті Трускавець та перелічує його лікувальні засоби. Це насамперед джерела, що використовуються для ванн (солоне джерело “Суровиця”, сірчані джерела “Едвард”, “Липки” і “Паршивка”, грязі та солоний і сірчаний намул), а також питні джерела (“Марія”, “Софія”, “Броніслава” і алкалічне джерело “Нафтуся”). Наприкінці огляду курортного Трускавця путівник подає кілька рекомендацій для відпочивальників та друкує цінник курортного закладу в Трускавці. Отже, курортний збір з однієї особи в 1889 р. складав 4 злотих ринських, додаток на музику – два ринських. Діти від десяти років були звільнені від оплати курортного збору. Ціни на помешкання з меблями стартували від 80 центів до трьох злотих ринських.

1904 р. накладом краківського медичного часопису “Курортний огляд” з’явився “Польський путівник оздоровницями”¹¹. Його підготував для зацікавленої громадськості відомий лікар-курортолог зі Щавниці Ксаверій Горський, а відповідальним редактором та видавцем виступив Зигмунт Роснер – головний редактор часопису і автор майбутніх путівників Галичиною. Матеріал про Трускавець подав лікар курортного закладу Зенон Пельчар. Він звернув увагу на географічне розташування курорту, його клімат, здійснив детальну характеристику трускавецьких мінеральних вод (сірчана, солонка, солоно-гірка, кисла алкалічна), що застосовувалися як для прийняття ванн, так і для внутрішнього споживання. Наводився хімічний склад різних вод, покази і протипокази до лікувальних процедур, перелік ординуючих на курорті лікарів: Зенон Пельчар, Д. Крижановський, Тадеуш Прашіль, Ю. Міндес та ін. Позаяк, на початку ХХ ст. курорт бурхливо розвивався, автор навів перелік новозбудованих санаторно-курортних об’єктів різного класу – вілли, вілли-пансіонати, готелі (наприклад, “Світезянка”, “Саріуш”, “Марія-Гелена”, “Затишся”, “Моя”, “Казимира”, “Корчак”, “Мар’ївка”, “Казимира”, “Гражина” та ін.). Сьогодні неабияку фактологічну вартість для дослідника мають статистичні дані за 1903 р., розміщені в путівнику: кількість відпущених бальнеологічних процедур різних видів, зокрема мінеральних купелів – 40 711, торф’яних – 5429, солянкових інгаляцій – 6140, кількість відвідувачів курорту: 1900 р. – 1365 сімей та 2032 осіб, 1901 р. – 1480 (2306 осіб), 1902 р. – 1591 (2526 осіб), 1903 р. – 1774 (2742 осіб). Наведені цифри засвідчують зростаючу динаміку розвитку курорту та його відвідувачів. У путівнику подано кілька фотоілюстрацій дрібного формату – вілла “Гражина”, “Мар’ївка”, загальний вигляд Трускавця та інгаляторій.

¹¹ *Polski przewodnik po zdrojowiskach*, zredagował Xawery Gorski – lekarz zakładu w Szczawnicy, zestawił i za redakcyę odpowiedzialny Zygmunt Rosner, Kraków 1904, s. 128–132.

Часопис “Przewodnik Zdrowia”, що виходив у Берліні польською мовою, проанонсував вихід у світ цього путівника як бальнеографічного компendіуму¹². Краківський часопис “Przegląd Zdrojowy” відзначив, що “цей путівник оздоровницями ділиться сьогодні потрібною інформацією, що стосується наших курортів – чого потрібно шукати і що можна знайти, оскільки наші власники курортів є доволі пасивними в подачі інформації щодо вдосконалень та нових лікувальних методик, а тому програють конкуренцію з закордонними курортними закладами”¹³.

Цього ж року в Берліні вже згаданий часопис “Przewodnik Zdrowia” видав своїм коштом туристичний путівник авторства лікаря Францішека Хлаповського під назвою “Куди податися на літній відпочинок? На води? На оздоровлення?”¹⁴. Він подав загальну характеристику найвідоміших курортів, оздоровниць та літниськ усіх польських земель. Серед низки відомих курортів (Криниця, Буркут, Івонич, Риманів, Шкло, Моршин, Закопане) згадано і Трускавець. У розгляді складу мінеральних вод присутня інформація про наявність глауберової солі у солоних джерелах, сірководню у воді джерел “Surowica” та “Едвард”, що сприяє сірчано-солоним купелям. Великою популярністю користувалися торф’яні та сірчано-грязєві ванни. Констатувався зразковий стан лікувальних та побутових умов для відпочивальників. Серед трускавецьких мінеральних джерел вже тоді особливо славилася “Нафтуса”.

Варшавський часопис “Książka”¹⁵ відгукнувся невеликою рецензією на вихід цього путівника. Визнаючи потребу популяризації вітчизняних курортів, рецензент доктор Ігнацій Ландштейн все ж зауважив доволі схематичний опис та очевидну неповноту поданих відомостей (деякі популярні курортні місцевості залишилися поза увагою путівника). В 1911 р. з’явилося друге, доповнене видання цього путівника¹⁶, а часопис “Gazeta Kołomyjska” зустрів його схвальною рецензією¹⁷.

Починаючи від 1905 року, редакція краківського медичного часопису “Przegląd Zdrojowy” з дозволу дирекції цісарсько-королівських державних

¹² *Odpowiedzi redakcji, „Przewodnik Zdrowia”* [Kraków] 1904, kwiecień (nr 4), s. 64.

¹³ *Rozmaitości, „Przegląd Zdrojowy”* [Kraków] 1904, 1 kwietnia (nr 4), s. 36.

¹⁴ *Dokąd się udać na wypoczynek letni? Do wód? Na kurację?: przewodnik po rodzimych zdrojowiskach, zakładach kąpielowych i przyrodoleczniczych, latowiskach i t. p.*, Franciszek Chłapowski, Berlin 1904, 36 ss.

¹⁵ I. Landstein, *Krytyka. Medycyna i higijena, „Książka”* [Warszawa] 1905, 12 lutego (nr 2), s. 63.

¹⁶ *Dokąd się udać na wypoczynek letni? Do wód? Na kurację?: przewodnik po rodzimych zdrojowiskach, zakładach kąpielowych i przyrodoleczniczych, latowiskach itp.*, Fr. Chłapowski, Wyd. 2, dopełnione, Berlin 1911, 48 ss.

¹⁷ *Piśmiennictwo, „Gazeta Kołomyjska”* [Kołomyja] 1912, 6 lipca (nr 27), s. 3.

залізниць в Галичині та Буковині видавала двічі на рік “Путівник Галичиною”. Його укладачем був редактор часопису Зигмунт Роснер. Наприклад, видання 1906 р. вмістило матеріал про курорт під назвою “Трускавець: оздоровчо-купелевий і солянковий заклад”¹⁸. Вадемекум подає відомості про географічне розташування, кліматичні особливості, статистику відвідуваності, починаючи з 1895 р. (а сам курорт почав приймати відпочивальників приблизно від 1810 р.). Подано класифікацію мінеральних вод курорту, які поділяються на солоні (джерела “Марія”, “Софія”, “Броніслава”), сірчані (купелеві джерела в урочищі Липки) та алкалічні (вода “Нафтуса”). Ванни для прийому купелів щодо матеріалу виготовлення поділялись на чотири класи: металеві, мармурові, порцелянові та дерев’яні. На курорті функціонувала аптека, яка відпускала найновіші лікувальні засоби та закордонні мінеральні води. При ній працювала хімічна лабораторія, що робила аналізи. Окремі підрозділи присвячені суто практичним питанням облаштування, дозвіллю, показам до прийому лікувальних процедур. Ординувало на курорті п’ять лікарів – Д. Крижанівський з Бучача, Т. Прашіль зі Львова та троє вільнопрактикуючих фахівців. Курортний сезон тривав від 15 травня до 30 вересня. Курортна адміністрація видавала та безкоштовно розсилала поштою по всій Галичині рекламні брошури. У путівнику міститься реклама трьох місцевих вілл – “Яніна”, “Софія” та “Під Матір’ю Божою”.

У 1912 р. “Крайовий Союз курортів та оздоровниць у Львові” (утворений в 1910 році) видав щедро ілюстрований “Путівник оздоровницями і кліматичними місцевостями Галичини”¹⁹. Це був перший спеціалізований путівник курортами краю енциклопедичного типу, що охоплював своєю увагою понад 220 курортів та лікувальних місцевостей. Його авторами були практикуючі лікарі-бальнеологи Станіслав Анатоль Левицький (ординував в Криниці) і Тадеуш Прашіль (з 1898 р. ординував у Трускавці на віллі “Плехівка”) та початкуючий (а згодом відомий) автор туристичних путівників, впродовж 1906–1911 років голова Академічного туристичного клубу у Львові – Мечислав Орлович. Трускавцю як водолікувальному курорту тут присвячено сім сторінок тексту з актуальною інформацією про його географічне розташування, наявність помешкань для гостей, закладів

¹⁸ *Przewodnik po Galicyi, zestawił Zygmunt Rosner*, Wyd. 3 (zimowe) 1906/1907, Nakł. „Przeglądu Zdrowego” [Kraków] 1906, s. 130–133; *Przewodnik po Galicyi, zestawił Zygmunt Rosner*, [Wyd. 3] (letnie), Nakł. „Przeglądu Zdrowego”, Kraków 1906, s. 128–136.

¹⁹ *Przewodnik po zdrojowiskach i miejscowościach klimatycznych Galicyi, obejmujący: zdrojowiska, uzdrowiska, zakłady lecznicze, latowiska, miejscowości klimatyczne oraz miejscowości posiadające źródła mineralne, wreszcie stacje turystyczne i sportów zimowych*, oprac. Stanisław Anatol Lewicki, Mieczysław Orłowicz, Tadeusz Praschil, Lwów 1912, s. 207–213.

харчування, лікувальних засобів разом з хімічним складом мінеральних вод, прізвища практикуючих лікарів, покази до лікування, курортну інфраструктуру та пішохідні прогулянки. Серед кількох десятків вілл найвідоміші: “Аркадія”, “Гражина”, “Мар’ївка” (власниця В. Прашіль), “Марія Гелена”, “Ольга”, “Саріуш” (власниця М. Розвадовська), “Під Матір’ю Божою”, “Софія” (власник лікар З. Пельчар). Дані про хімічний склад трускавецьких мінеральних вод з “Путівника оздоровницями і кліматичними місцевостями Галичини” використав в якості джерела у своїй статті сучасний польський дослідник Юзеф Хованець²⁰.

Вихід у світ цієї путівникової енциклопедії здійснює буквально шквал схвальних відгуків та рецензій, як у суто спеціалізованій медичній періодиці – “Lwowski Tygodnik Lekarski” (Львів)²¹, “Przegląd Higieniczny”²² (Львів), “Nasze Zdroje”²³ (Львів), так і в загальнодоступній – “Nowa Gazeta”²⁴ (Варшава), “Słowo Polskie”²⁵ (Львів), “Kurjer Warszawski” (Варшава)²⁶. Усі вони суголосно твердили, що поява такого путівника є фактом епохального значення для усіх оздоровниць і літниць Галичини. Сучасний польський дослідник Станіслав Славомір Ніцея високо оцінив цей енциклопедичний путівник як незамінне історичне джерело²⁷.

Улітку 1914 р. з’явився академічний путівник-комpendіум знаного мандрівника Мечислава Орловича “Ілюстрований путівник Галичиною, Буковиною, Спішом, Оравою і Тешинською Сілезією”²⁸, який не проминув увагою важливий бальнеологічний центр, що знаходився на висоті 360 м над рівнем моря. М. Орлович перелічує найвідоміші вілли Трускавця: “Гражина”, “Під Матір’ю Божою” доктора Зенона Пельчара, “Світезянка” доктора Тадеуша Анатолія Прашіля, “Яніна” власниці Бялковської, “Саріуш” Розвадовської та ін. Станом на 1914 р. у місті налічувалось два пансіонати, кілька десятків вілл для винайму. Курорт посідав вісім мінераль-

²⁰ J. Chowaniec, *Historia uzdrowisk w Karpatach Wschodnich*, „Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego” [Kraków] 2012, nr 449, s. 68.

²¹ *Krajowy Związek zdrojowisk i uzdrowisk*, „Lwowski Tygodnik Lekarski” [Lwów] 1912, 25 kwietnia (nr 17), s. 274.

²² *Kronika*, „Przegląd Hygieniczny” [Lwów] 1912, czerwiec (nr 6), s. 124.

²³ *Nasz „Przewodnik po zdrojowiskach, miejscach klimatycznych i turystycznych”*, „Nasze Zdroje” (Lwów) 1912, 15 września (nr 21), s. 310–311.

²⁴ *O.*, „Bady” polskie, „Nowa Gazeta” [Warszawa] 1912, 8 sierpnia (nr 362), s. 1.

²⁵ *Przewodnik po zdrojowiskach i miejscach klimatycznych*, „Słowo Polskie” [Lwów] 1912, 3 sierpnia (nr 359), s. 6.

²⁶ *Wiadomości bieżące*, „Kurjer Warszawski” [Warszawa] 1912, 9 sierpnia (nr 219), s. 4.

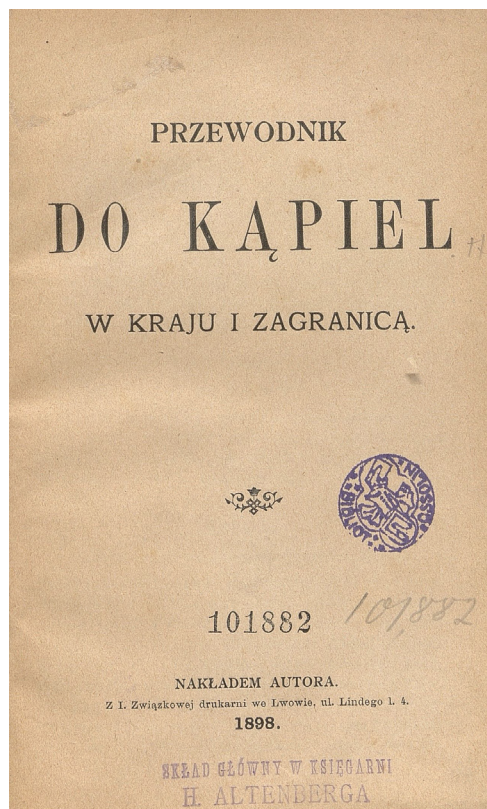
²⁷ S.S. Nicieja, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*. t. 2: *Uzdrowiska i letniska kresowe Truskawiec, Jaremczce, Worochta, Skole, Morszyn, Opole* 2013, s. 25.

²⁸ M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Galicji, Bukowinie, Spiżu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim*, Lwów 1914, s. 252.

них джерел, з яких найдієвіша вода “Нафтуса” (бальнеологічний унікум), помічна при недугах серця, шлунку та нирок. За сезон курорт відвідувало 6 тисяч осіб.

Отже, ми проаналізували текстове наповнення десяти найрепрезентативніших видань, що є цінною фактологічною базою для дослідження історії становлення та розвитку міста-курорта Трускавець. Путівники видавалися здебільшого редакціями медичних часописів, а їх автори – досвідчені лікарі-бальнеологи, що впродовж тривалого часу ординували на курорті, відмінно володіли інформацією щодо лікувальної інфраструктури і з висоти власного досвіду подавали рекомендації відпочивальникам. Усі вони різною мірою подавали відомості щодо місцезросташування та клімату, наводили статистику загальної кількості населення та відпочивальників, містили аналіз лікувальних вод та класифікацію мінеральних джерел,

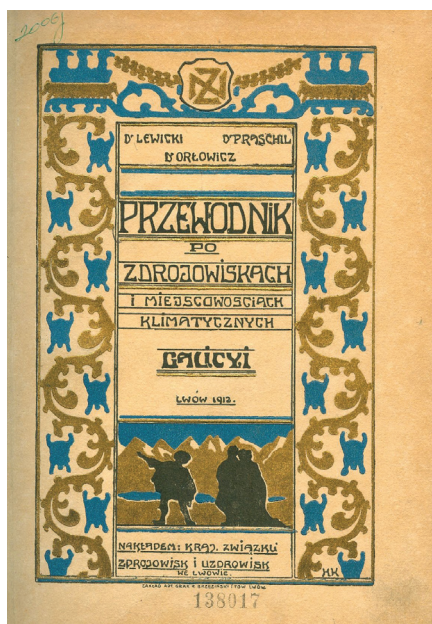
лікарські приписи щодо її вживання, надавали практичну інформацію (перелік вілл та пансіонатів, кошти проживання у них, перелік ординуючих лікарів, тривалість відпочинкового сезону, наявні розваги та прогулянки). Для дослідника туристичного руху путівники – невичерпне джерело актуальної туристичної інформації, оскільки зафіксували її на момент свого виходу у світ. Ці книги, невідомо рекламуючи та популяризуючи курорт серед широких кіл громадськості, були важливим фактором у розвитку мобільності в Галичині зазначеного хронологічного зрізу і сприяли розвитку лікувального туризму на теренах краю. Згодом вони стали цінним джерелом для історичних досліджень, фіксуючи історію повсякдення об’єкту свого розгляду.

Фот. 1. Титульний аркуш “Путівника курортами краю та закордону”, Львів 1898

Фот. 2. Обкладинка другого видання путівника “Куди податися на літній відпочинок? На води? На оздоровлення?”, Берлін 1911

Фот. 3. Обкладинка “Путівника оздоровницями і кліматичними місцевостями Галичини” С.А. Левицького, М. Орловича, Т. Прашіля, Львів 1912

Фот. 4. Вілли „Світезянка” і „Гражина” в Трускавці. Фото з “Путівника оздоровницями і кліматичними місцевостями Галичини” С.А. Левицького, М. Орловича, Т. Прашіля, Львів 1912

Фот. 5. Римо-католицький костел Вознесіння Пресвятої Діви Марії в Трускавці. Фото з “Путівника оздоровницями і кліматичними місцевостями Галичини” С.А. Левицького, М. Орловича, Т. Прашіля, Львів 1912

TRUSKAWIEC

WILLA ARKADYA

położona naprzeciw dworca kolejowego, w otoczeniu ogrodów, z werandami — posiada 24 pokoiów, doskonale umeblowanych, ewentualnie z pościelą — CENY: od 2 kor. począwszy za dobę, Oświetlenie elektryczne, wodociągi, piece. — Telefon na miejscu Nr. 6.

Zamówienia przyjmuje i wszelkich wyjaśnień udziela
właściciel **S. MIESES.**

Фот. 6. Реклама вілли “Аркадія” в Трускавці із “Путівника оздоровницями і кліматичними місцевостями Галичини” С.А. Левицького, М. Орловича, Т. Прашіля, Львів 1912

Bibliografia

Wydawnictwa źródłowe i opracowania

- [Chłapowski F.], *Dokąd się udać na wypoczynek letni? Do wód? Na kurację?: przewodnik po rodzimych zdrojowiskach, zakładach kąpielowych i przyrodoleczniczych, latowiskach i t. p.*, [...], Berlin 1904, 36 ss.
- [Chłapowski F.], *Dokąd się udać na wypoczynek letni? Do wód? Na kurację?: przewodnik po rodzimych zdrojowiskach, zakładach kąpielowych i przyrodoleczniczych, latowiskach itp.*, [...], Wyd. 2, dopelnione, Berlin 1911, 48 ss.
- Chowaniec J., *Historia uzdrowisk w Karpatach Wschodnich*, „Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego” [Kraków] 2012, nr 449, s. 65–70.
- Duda J., *Z przewodnikiem po Krakowie*, „Alma Mater” [Kraków] 2006/2007, grudzień–styczeń (nr 87/88), s. 31.
- [Gorski K.], *Polski przewodnik po zdrojowiskach*, zredagował [...]. Kraków 1904, 224 ss.
- Grodziski S., *Wzdłuż Wisły, Dniestru i Zbrucza. Wędrówki po Galicji dyliżansem, koleją, samochodem*, Wyd. drugie, pomnożone, Kraków 2016, 542 ss.
- Inshomovni dzhherela do istorii mist i sil Ukrainy: pokazhchyk literatury*, ukłav O.D. Kizlyk, Lviv 1995, 290 ss.
- Klapchuk V., *Stanovlennia kurortu „Truskavets” (do 1939 r.)*, „Skhidnoieuropeiskyi istorychnyi visnyk” [Drohobych] 2017, spetsvypusk, s. 109–115.
- Koval H., *Truskavets. Pohliad kriz viky*, NVF „Karty i Atlasy”, Lviv 2014, 78 ss.
- Krajowy Związek zdrojowisk i uzdrowisk*, „Lwowski Tygodnik Lekarski” [Lwów] 1912, 25 kwietnia (nr 17), s. 274.
- Kronika*, „Przegląd Hygieniczny” [Lwów] 1912, czerwiec (nr 6), s. 124.
- Landstein I., *Krytyka. Medycyna i hygiena*, „Książka” [Warszawa] 1905, 12 lutego (nr 2), s. 63.
- [Lewicki S.], *Przewodnik po zdrojowiskach i miejscowościach klimatycznych Galicji, obejmujący: zdrojowiska, uzdrojowiska, zakłady lecznicze, latowiska, miejscowości klimatyczne oraz miejscowości posiadające źródła mineralne, wreszcie stacje turystyczne i sportów zimowych*, oprac. [...], Lwów 1912, 354 ss.
- Łuszczkiewicz W., *Przewodnik po Krakowie i jego okolicach z dodaniem wszelkich wiadomości i objaśnień potrzebnych dla podróżnych*, Nakł. księgarni i wydawnictwa „Czytelni Ludowej” A. Nowoleckiego, Kraków 1875, 324 ss.
- [Miłkowski S.], *Przewodnik po Krakowie i okolicy z informacją dla wyjeżdżających do miejsc kąpielowych krajowych*, oprac. [...], Nakł. i drukiem W. Poturalskiego w Podgórzu, Kraków 1899, 108 ss.
- Najnowszy przewodnik po Krakowie i okolicach A. Napierkowskiego z dodaniem wszelkich wiadomości i objaśnień niezbędnych dla podróżnych, oraz spisu znaczniejszych zakładów kąpielowych w Galicji*, Nakł. A. Napierkowskiego, Kraków [1883], 202 ss.
- Nasz „Przewodnik po zdrojowiskach, miejscach klimatycznych i turystycznych”*, „Nasze Zdroje” [Lwów] 1912, 15 września (nr 21), s. 310–311.
- Nicieja S.S., *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, t. 2: *Uzdrowiska i letniska kresowe Truskawiec, Jaremcze, Worochta, Skole, Morszyn, Opole* 2013, 288 ss.
- O., „Bady” polskie, „Nowa Gazeta” [Warszawa] 1912, 8 sierpnia (nr 362), s. 1.
- Odpowiedzi redakcji*, „Przewodnik Zdrowia” 1904, kwiecień (nr 4), s. 64.
- Opaliński D., *Przewodniki turystyczne na ziemiach polskich w okresie zaborów: studium historyczno-źródłoznawcze*, Wyd. 2, Ruthenus, Krosno 2013, 414 ss.
- Orłowicz M., *Ilustrowany przewodnik po Galicji, Bukowinie, Spiżu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim*, Lwów 1914, 546 ss.

Piśmiennictwo, „Gazeta Kołomyjska” [Kołomyja] 1912, 6 lipca (nr 27), s. 3.

Przewodnik do kąpiel w kraju i zagranicą, Lwów 1898, s. 98–99.

Przewodnik po zdrojowiskach i miejscach klimatycznych, „Słowo Polskie” [Lwów] 1912, 3 sierpnia (nr 359), s. 6.

[Rosner Z.], *Przewodnik po Galicyi*, zestawił [...], Wyd. 3 (zimowe) 1906/1907, Nakł. „Przeglądu Zdrojowego”, Kraków 1906, 162 ss.

[Rosner Z.], *Przewodnik po Galicyi*, zestawił [...], [Wyd. 3] (letnie), Nakł. „Przeglądu Zdrojowego”, Kraków 1906, 164 ss.

Seniv I., *Truskavets na davnii poshtovii lystivtsi*, Drohobych 2012, 390 ss.

Teodorowicz A., *Przyroda i literatura Truskawca: [bibliografia]*, Drohobych 1914, 48 ss.

Truskavets: kraieznavchyi bibliohrafichnyi pokazhchyk, uporiad. I.B. Matiash, L.P. Odynoka, R.V. Romanovskiy, I.M. Skybak, Kyiv 2003, 338 ss.

Wiadomości bieżące, „Kurjer Warszawski” [Warszawa] 1912, 9 sierpnia (nr 219), s. 4.

Truskawiec in the pages of tourist and health resorts guides (1875–1914)

Summary

The article analyses the image of the town Truskawiec as a famous balneological resort as seen from the perspective of tourist guides and health resort guides from the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. The authors of the guides were usually experienced doctors-balneologists, developing their practices over a long period of time in Truskawiec. For this reason they possessed considerable and thorough knowledge regarding the medical infrastructure of the town. The article focuses on the characteristic of the main editions of the guides, the contents of which include relevant information allowing the analysis of selected aspects of the mobility of the Galician society at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. Apart from the issues related to the translocation of population, they shed light on the development of tourism in the country.

Key words: Truskawiec, tourist guides, health resort guides, mineral water, balneology